ABORDĂRILE TEORETICE MORDERNE ALE CORUPȚIEI BANCARE

Victoria IORDACHI*[1]*, conferenţiar cercetător, doctor,
Institutul Național de Cercetări Economice
Ivan LUCHIAN*[2]*, conferenţiar universitar, doctor,
Institutul International de Management IMI-NOVA

Actualitatea articolului reiese din faptul ca fenomenul corupției bancare devine tot mai răspândit în țările sărace, inclusiv în Republica Moldova, constituind un impediment al creșterii economice și ridicării competitivității economiei naționale. Scopul acestei lucrări este trecerea în revistă a celor mai principale abordări privind aspectele corupției bancare și activitatea bancară corupțională. Pentru realizarea acestui scop s-a recurs la metoda sintezei abordărilor teoretice privind corupția bancară, analiza logică, analiza critică a materialelor etc. În articol sunt prezentate ultimele evenimente din sistemul bancar din Republica Moldova cu relatarea principalelor scheme corupționale, prin care sistemului bancar din Republica Moldova s-a transformat într-o adevărată mașină de spălare a banilor. Totodată sunt oferite recomandări privind combaterea corupției în sistemul bancar. Rezultatele cercetării constau în identificarea cauzelor fundamentale ale fenomenului capcanei instituționale compensatoare, schemele, în care serviciile corupționale sunt oferite de către băncile comerciale, dar și schemele, în care băncile comerciale devin beneficiarii serviciilor corupționale.

Cuvinte-cheie: bancă comercială, sectorul bancar, corupția bancară, schemă corupțională, frauda bancară, lichiditate.

The actuality of the article results from the fact that the phenomenon of banking corruption is becoming more and more prevalent in the poor countries, including the Republic of Moldova, representing an impediment for economic growth and increase of the competitiveness of the national economy. The purpose of this paper is to review the most important approaches to the issues of banking corruption and corruption activity by banks. In order to achieve this goal, we used the synthesis of the theoretical approaches to banking corruption, logical analysis, critical analysis of materials, etc. The article presents the latest events in the banking system of the Republic of Moldova, with the main corrupt schemes, whereby the Moldovan banking system turned into a real money laundering machine. At the same time, recommendations are provided on combating corruption in the banking system. The results of the research followed in identification of the primary causes of the compensatory institutional trap phenomenon, the schemes in which corrupt services are offered by commercial banks, as well as the schemes in which commercial banks become beneficiaries of corrupt services.

Keywords: commercial bank, bank sector, bank corruption, corruption scheme, bank fraud, liquidity.

JEL Classification: G21.

I. Introducere

Corupția bancară este o formă specifică a corupției în domeniul sectorului privat al economiei. Ea complică în mod esențial transformarea mijloacelor atrase de către bănci în plasamente de tip diferit, este un impediment al creșterii economice și ridicării competitivității economiei naționale. Adesea corupția este factorul conjunctural agravant care generează acte de fraudă, regăsindu-se în acțiunile ilicite comise de diverși agenți economici sau de persoane particulare, acțiuni concretizate sub forma unor delicte: gestiunea frauduloasă, înșelăciunea și abuzul de putere, frauda, escrocheria, falsurile în evidențele bancare și contabile [3].

Experții din Rusia au estimat pierderile sistemului bancar în urma corupției în perioada anilor 2007-2017 în volum de peste 100 miliarde Dolari SUA, fiind, de asemenea, un factor important pentru lichidarea intenționată a 500 instituții bancare [9].

II. Abordările teoretice ale corupției bancare

În literatura de specialitate sunt evidențiate trei aspecte ale corupției bancare. Unii autori menționează *corupția economică din domeniul bancar* se regăsește în acțiunile ilicite comise de diverși agenți economici sau de persoane particulare, acțiuni concretizate sub forma unor delicte: gestiunea frauduloasă, înșelăciunea și abuzul de putere, frauda, escrocheria,falsurile în evidențele bancare și contabile. Actele de *corupție profesional-bancară* constituie acțiuni ilegale și imorale comise de salariații societăților bancare, privind îndeplinirea condiționată sau preferențială a atribuțiilor de serviciu: luare și dare de mită, trafic de influență, abuz de putere, abuz în serviciu [1].

În unele abordări corupția bancară este tratată prin prisma *fenomenului de alienare dublă*, care inițial a fost prezentat de clasicii instituționalismului economic Adolf Augustus Berle și John Kenneth Galbraith, prin prisma unor aspecte specifice [1].

[1] *Iordachi Victoria, timush_v@yahoo.co.uk*
[2] *Luchian Ivan, luchian_ivan@mail.ru*

O trăsătură de bază a activității bancare moderne este concentrarea excesivă a proprietății acționarilor, ceea ce conduce la îndepărtarea administratorilor (managerilor) de rezultatele financiare ale băncii. Dacă formele de participarea a administratorilor bancari în profitul băncii sunt foarte limitate, ei pot căuta posibilități de substituire a formelor legale (aflate în câmpul legislației în vigoare) cu alte forme semilegale şi chiar ilegale de redistribuire a profitului şi proprietății.

Astfel are loc comportamentul oportunist al administratorilor bancari şi alienarea acționarilor (proprietarilor) băncii de la rezultatele activității ei şi, în ultimă instanță, de proprietatea lor. Drept rezultat suferă deservirea clienților băncii în calitate de consumatori de produse bancare şi sunt lezate interesele economiei în general.

Drept continuare a acestei idei autorul Zeltnii prezintă *fenomenul capcanei instituționale compensatoare*, esența căreia constă în acea, că una din funcțiile corupției bancare este cea ce mecanism de compensare pentru funcționarii (managerii) angajați, care este creat de ultimii de sinestătător.

Cauzele acestui fenomen, dintr-o parte, pot fi explicate prin următoarele:

- Formele şi mecanismele legale de piață de participare financiară a personalului angajat al băncii în activitatea instituției financiare pot fi considerate drept insuficiente;
- Managerii băncii sunt, de fapt, înlăturați de la distribuirea profitului în cazul succesului financiar al băncii;
- Criteriile de participare a managerilor în distribuirea profitului nu poartă un caracter obiectiv (în baza aportul personal în formarea lui), ci sunt subiective şi netransparente.

Din altă parte, managerii angajați dispun de instrumente reale de dispoziție nu numai asupra profitului creat de ei, dar şi asupra capitalului fix şi circulant (împuternicirile corporative şi administrative privind încheierea tranzacțiilor din numele băncii şi dipoziția asupra anumitor mijloace bănești şi patrimoniului fără necesitatea coordonării unor astfel de tranzacții cu acționarii, accesul informația financiară).

În rezultat, realizarea funcției redistribuirii mijloacelor băncii de către managerii angajați în folosul lor devine nucleul funcționalității managerilor bancari. Astfel activitatea bancară corupțională devine o formă transformată a depăşirii alienării managerilor angajați de la rezultatele financiare ale activității băncii.

Una din cauzele fundamentale ale fenomenului capcanei instituționale compensatoare este transparența insuficientă a mediului instituțional al activității bancare, care la rândul său poate fi determinată de următoarele [7].:

1. Există surse suplimentare de obținere a veniturilor şi supraprofitului din contul utilizării specifice a mijloacelor acționarilor şi deponenților de către managerii băncii;
2. Nivelul înalt al turbulenței înalte a economiei şi nivelul slab al predictibilității situației politice transformă activitatea de scoatere a activelor băncii devine mai profitabilă față de activitatea de dezvoltare a instituției bancare;
3. Situația nefavorabilă în sectorul real al economiei impune băncile să acționeze preponderent pe pieţele financiare, care în țările în curs de dezvoltare adesea sunt relativ slab reglementate şi protejate, ceea ce nu permite sistemelor bancare din țările respective să se dezvolte şi să ajungă statutul agentului economic global în sistemul financiar-bancar mondial, care în mare parte este reglementat de guvernele altor țări. În aceste condiții este mai avantajos de ascuns de autoritățile centrale şi cetățeni o mare parte din tranzacțiile desfăşurate în interesele capitalului transnațional (pentru remunerarea respectivă) şi care sunt în detrimentul intereselor naționale ale țării, mai ales când este vorba de scoaterea activelor financiare din țară.

Schemele, în care serviciile corupționale sunt oferite de către băncile comerciale, cuprind[5,6]:

- *Delapidarea (furtul) activelor bancare.* Scoaterea de către proprietari şi/sau managerii de vârf a activelor din bancă cu utilizarea diferitor scheme şi însuşirea mijloacelor în folosul lor. La etapa finală a oricărei scheme are lor spălarea mijloacelor bănești furate şi plasarea lor în economia legală („albă") şi/sau utilizarea lor pentru necesitățile personale ale participanților operațiunii corupționale. Delapidarea activelor bancare poate fi de o singură dată sau se poate întinde în timp (în mod repetat). În primul caz operațiunile se pot desfăşura fără „partenerii" şi protecția băncii centrale. Întreaga rentă administrativă este obținută de către proprietarii băncii comerciale, fără a apela la mituire. În al doilea caz este vorba de complicitatea băncii comerciale cu banca centrală, iar furtul activelor bancare este susținut de către corupția de supraveghere.
- *Corupția operațională.* Tranzacția corupțională dintre lucrătorul (lucrătorii) băncii de orice nivel şi client în cazul luării deciziei privind acordarea creditului şi condițiile de creditare. O astfel de tranzacției prevede remunerarea lucrătorului (lucrătorilor) băncii din partea clientului, care poate lua forma de mită înainte de luarea deciziei sau după acordarea creditului. (Adesea ultima formă de mituire se numeşte „recul" şi este percepută drept comision pentru soluționarea pozitivă a problemei clientului.)
- *Corupția de serviciu.* Prin esență, orice lucrător al băncii, indiferent de postul deținut în ierarhia verticală de management, poate fi capabil să găsească metode ilegale de îmbogățire la locul de muncă.
- *Corupția de „spălare"* este legată de participarea băncii comerciale în tranzacțiile corupționale de spălare a banilor murdari. Clienții beneficieri de astfel de servicii pot fi atât persoanele fizice, cât şi cele juridice. Drept obiect a unor astfel de tranzacții pot fi banii funcționarilor publici, conducătorilor şi membrilor grupurilor criminale, precum şi a însăşi bancherilor. Prin spălarea banilor se înțelege, în primul rând, „pomparea" în sistemul bancar a banilor în numerar obținuți în formă de mite, încasări de la vânzarea drogurilor şi alte activități criminale. Realizând scheme de spălare a banilor, băncile adesea colaborează cu structurile nebancare.

- *Transformarea banilor în numerar.* Se are în vedere transformarea banilor din stare electronică (din conturi) în forma de numerar. În principiu, această activitate nu este una ilegală pentru banca comercială, însă în multe țări există documente normative, care determină ordinea și limitele de eliberare a numerarului, mai ales în cazul în care clienții beneficiari sunt persoanele juridice. Băncile pot accepta încălcarea acestor reglementări, mai ales dacă este vorba de operațiuni de proporții.

Către *schemele, în care băncile comerciale sunt beneficiarii serviciilor corupționale*, se referă [5,6]:

- *Corupția investițională* este legată de activitatea orientată spre lărgirea operațiunilor investiționale ale băncilor cu scopul obținerii profiturilor pe piața de capital și/sau stabilirea controlului eficient asupra companiilor și activelor din diferite ramuri ale economiei. Importanța acestei forme a corupției este foarte mare, luând în considerație faptul, că pentru multe bănci investițiile au devenit una din activitățile active de bază.
- *Corupția juridică.* Adesea băncile nimeresc în istorii neplăcute, când se constată încălcarea de către acestea a legilor și reglementărilor activității bancare și care conduc la investigațiilor organelor abilitate și procese judiciare. În unele țări băncile au o experiență bogată de aplanare a acestor probleme cu ajutorul mituirii procurorilor, judecătorilor, și altor funcționari ai organelor de drept. Adesea ele reușesc să o facă încă la stadiile timpurii, când dosarele încă nu încep să fie examinate de către organele de anchetă, precum și până la transmiterea lor în judecată.
- *Lobby bugetar* este legat de „cumpărarea" de către bancă a hotărârilor guvernului, care permit băncii să-și majoreze profiturile din contul măririi cererii la serviciile lor din partea statului. Adesea băncile recurg la corupție pentru a obține plasarea mijloacelor trezoreriei în cadrul lor pe conturile de depozit, de decontări sau pe alte conturi. La fel, poate fi vorba de acordarea statului (sau unui organ public) a creditului sub o garanție solidă și/sau dobânzi înalte. Băncile, de asemenea, preferă să devină garanți ai tranzacțiilor organizațiilor de stat, obținând pentru aceasta comisioane mari.
- *Lobbysmul politic.* Activitatea corupțională a băncilor poate fi legată nu numai cu business-ul și mărirea capitalului, dar și cu politica. În unele țări bancherii acordă mite pentru ca ei înșăși să nimerească în parlament pentru promovarea aprobării legilor necesare și/sau a persoanelor afiliate în organul legislativ suprem. În afară de aceasta, băncile în mod secret finanțează anumiți politicieni sau partide politice, mijloace de informare în masă ș.a.

În contextul abordat, prezintă interes *quasi-corupția* definită de către cercetătorul Kozenko drept activitate de creare a condițiilor și de contribuție la ridicarea eficienței economice a activității corupționale tradiționale [4]. Particularitatea de bază a quasi-corupției constă în catalizarea proceselor de criză în cadrul sistemelor economice.

III.Problema corupției bancare în Republica Moldova

Atitudinea pasivă a autorităților centrale, existența incertitudinilor administrative în aplicarea legislației anti-spălare a banilor, precum și corupția în sfera judiciară au permis transformarea sistemului bancar din Republica Moldova într-o mașină de spălare a banilor.

Corupția s-a manifestat și în domeniu bancar, care în formă superlativă s-a manifestat prin dispariția 1 mlrd. USD (circa 15-20% din PIB-ul Republicii Moldova) din 3 bănci comerciale (Banca de Economii, Banca Socială și Unibank) [2]. În anul 2014 unele noutăți legate de corupția bancară au fost legate de BC "Victoriabank" SA în legătură cu învinuirile administrației de anumite ilegalități.

În anul 2013 a fost publicată informația referitoare la implicarea BC Moldova-Agroindbank SA în scheme de spălare a banilor. Numai în prima jumătate a anului 2012 Moldova-Agroindbank a efectuat operațiuni de spălare a banilor în sumă de circa 100 milioane lei, fiind ca urmare penalizat doar cu 100 mii lei.

În acest context, sunt remarcabile schemele internaționale de spălare a banilor cu denumirea comună de „*Laundromat*", cu participarea BC „Moldindconbank" S.A., în cadrul căreia prin conturile clienților au trecut circa 8 miliarde USD. De asemenea, în anul 2016 s-a constatat, că pachetul de control al acestei bănci a fost deținut de un anumit grup de acționari dubioși, care acționau în mod concertat.

În august 2016 ofițerii Centrului Național Anticorupție, împreună cu procurorii Anticorupție, au reținut trei persoane din fosta conducere a Băncii Naționale a Moldovei (BNM), în cadrul unui dosar penal pornit pe faptul neglijenței în serviciu. Cei trei sunt bănuiți că ar fi comis mai multe acțiuni ilegale în perioada 2010-2014 care ar fi permis spălarea unor sume imense de bani printr-o bancă din Republica Moldova.

În perioda anilor 2008-2009 reprezentanții organelor de supraveghere au tolerat transformarea Investprivatbank într-o piramidă financiară, a cărei prăbușire a adus prejudicii importante sistemului financiar și economiei naționale.

În anul 2011 a apărut prima informație despre tentativa de preluare a unui pachet de acțiuni de 28% de la Moldova-Agroindbank și transferarea acestora unor companii off-shore, în urma unui litigiu fals, arbitrat în Rusia. Tot prin companii off-shore s-a încercat preluarea forțată a 78% din acțiunile Universalbank și a 5% de la BC "Victoriabank" SA .

În anul 2012 a avut loc un atac raider care a avut loc asupra Băncii de Economii a Moldovei (BEM), în urma căruia 18,5% din acțiunile BEM au fost transferate altor proprietari. În perioada septembrie 2012 – septembrie 2013, s-a produs decapitalizarea forțată și accelerată a BEM, regizată de anumite centre de luare a deciziilor, urmărindu-se determinarea statului de a ceda controlul asupra BEM. După aceasta a avut loc furtul a sumei echivalente unui miliard de USD prin intermediul unor scheme și tranzacții valutare dubioase desfășurate la BEM, Unibank și Banca Socială. Aceasta a fost posibil deoarece din iunie 2014, în lipsa unei supravegheri speciale instituite de BNM la BEM, a început

atragerea agresivă a depozitelor bancare de la populaţie prin cele mai mari dobânzi oferite în sistemul bancar şi solicitarea ulterioară a unor credite de urgenţă de la BNM.

Raportul Transparency International din anul 2018 spune despre Republica Moldova că deşi în 2017 au fost adoptate unele legi menite să combată spălarea de bani şi corupţia, în special cea la nivel înalt, punerea lor în aplicare întârzie.

IV. Concluzii

1. Corupția bancară are o mulțime de forme de manifestare, precum și scheme posibile de desfășurare. Necesitatea combaterii corupției este dictată de consecințele manifestării ei, care pot afecta starea financiară a băncii și conduce la falimentul ei. În urma răspândirii masive, corupția poate provoca probleme sistemice, în special criza bancară.
2. Pentru combaterea corupției în cadrul băncilor se recomandă elaborarea și implementarea Politicii de combatere a fraudelor bancare, inclusiv corupției, precum și crearea unui sistem, a cărui principii de funcționare sunt următoarele:
   - Recunoașterea, asigurarea și protecția drepturilor omului și cetățeanului;
   - Respectarea strictă a legislației;
   - Publicitatea și transparența activității organelor de conducere a băncii și a lucrătorilor ei (cu respectarea normele legale privind secretul comerciale).
   - Asigurarea inevitabilității răspunderii pentru încălcările corupționale;
   - Aplicarea complexă a măsurilor de natură politică, organizațională, informațional-propagandiste, social-economice, juridice, speciale și altor măsuri;
   - Aplicarea prioritară a măsurilor de profilaxie a corupției;
   - Colaborarea în domeniul combaterii corupției cu organele publice, partenerii și clienții băncii.
3. În cadrul sistemului de combatere a corupției în cadrul băncii urmează să fie desfășurate următoarele procese:
   - Elaborarea și implementarea în cadrul băncii a actelor normative interne, precum și a măsurilor și procedurilor organizaționale anti-corupție;
   - Monitorizarea curentă a proceselor din bancă, analiza vulnerabilităților potențiale, pregătirea recomandărilor privind întreprinderea măsurilor adecvate destinate minimizării riscurilor realizării activităților frauduloase și corupționale;
   - Colaborarea practică cu organele de drept în domeniul activității de suprimare a fraudei și corupției, profilaxiei infracțiunilor în cadrul băncii;
   - Desfășurarea controalelor regulate de audit.

Bibliografie

1. David, D. şi alţii, Auditul operaţiunilor bancare, https://www.scribd.com/document/142571424/AUDITUL-OPERATIUNILOR-BANCARE
2. Guştiuc, A., Guştiuc, L., Tîşcul, C. Sectorul bancar al Republicii Moldova – principala ameninţare în adresa procesului de implementare a Acordului de Asociere RM-UE, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Sectorul%20bancar%20al%20Republicii%20Moldova%20–%20%20principala%20amenintare%20in%20adresa%20procesului%20de%20%20implementare%20a%20Acordului%20de%20Asociere%20RM-UE.pdf
3. Lupulescu, G., Ioan, N. Gestiunea internă a profitabilității băncilor comerciale, București: Editura Economică, 2011, p. 154-155.
4. Козенко, Ю. Финансовые аспекты квазикоррупци, http://vestnik.volbi.ru/upload/numbers/215/article-215-143.pdf
5. Катасонов, В. Диктатура банкократии, http://liv.piramidin.com/politica/katasonov_diktatura/katasonov_diktatura.htm#2-4
6. Катасонов, В. 13 видов коррупции с участием банков, http://iamruss.ru/13-vidov-korruptsii-s-uchastiem-bankov/
7. Залетный, А. Банки в современной России: институциональный анализ инвестиций, Москва, ТЕИС, 2013, с. 22,
8. https://istina.msu.ru/download/3325342/1ewIOc:0FQJfFM1DVNZksQqZvA3RULt9yE/
9. Закиева, Э. Коррупция в банковской системе, https://novainfo.ru/article/?nid=13043